

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ НОВОЇ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ

За сучасних умов розвитку демократії першочерговими виявляються питання створення належних умов для реалізації конституційного права громадян вільно обирати і бути обраними, зокрема, і до органів місцевого самоврядування [4]. Такі обставини, а також виняткове значення місцевих виборів для розвитку місцевого самоврядування та безпосередньої демократії в Україні, свідчать про актуальність теоретичного опрацювання виборчої системи країни. Мета роботи – з'ясувати сутнісні риси, переваги та недоліки нової системи місцевих виборів в Україні.

Зважаючи на вимоги Революції гідності щодо «перезавантаження» органів місцевого самоврядування, український парламент змушений був вдатися до чергової зміни місцевого виборчого законодавства. Пошук оптимальної виборчої системи завершився ухваленням Верховною Радою 14 липня 2015 р. Закону України «Про місцеві вибори». Авторами законопроекту № 2831-3 виступили депутати В. Денисенко, С. Алексєєв, І. Попов, Ю. Чижмарь, О. Ледовських. Закон України № 595-VIII «Про місцеві вибори».

Однак, закон ухвалювався у нестабільній політичній обстановці, нашвидкоруч. Він спричинив гарячі дискусії та викликав бурхливу критику з усіх боків: політиків, політологів, експертів, журналістів, громадськості. Зокрема, заступник голови Центральної виборчої комісії А. Магера назвав цей закон «імпортованим з Росії секонд-хендом» і калькою із закону, що застосовувався на виборах до законодавчих зборів Санкт-Петербурга 2011 року [1].

Основними новаціями Закону стали 1) пропорційна виборча система з відкритими списками щодо виборів до міських, районних та обласних рад; 2) проведення виборів старост; – мажоритарна система абсолютної більшості виборів міських голів у містах, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою, ніж 90 тисяч; 3) відновлення інституту самовисування на посади сільських, селищних, міських голів, кандидатів у мажоритарних округах; підвищення виборчого бар'єру до 5%; 4) встановлення гендерної квоти не менше 30% представників однієї статі; – встановлення механізму відкликання депутатів місцевих рад та місцевих голів за народною ініціативою [2].

Закон про місцеві вибори передбачає, що вибори депутатів сільських, селищних рад проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, територія утвореної відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» об'єднаної сільської, селищної територіальної громади; 2) депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад – за пропорційною виборчою системою з преференціями (вибори в багатомандатному виборчому окрузі, що співпадає з територією Автономної Республіки Крим, відповідної області, району, міста, району в місті, за виборчими списками місцевих організацій партій з одночасним висунуттям кандидатів в територіальних округах, на які поділяється багатомандатний округ); 3) міських голів (міст, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) – за мажоритарною системою абсолютної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі; 4) сільських, селищних, міських (міст, кількість виборців у яких є меншою ніж 90 тисяч) голів, сільських старост – за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі.

Тривалість виборчого процесу – 50 днів. Згідно із Законом, право висунування на виборах мають партії, які зареєстровані не пізніше як за 365 днів до дня виборів та які змінили назву не пізніше як за 180 днів до виборів.

Вибори, що відбулися 25 жовтня 2015 р., показали позитивні і негативні аспекти Закону. До переваг слід віднести такі. По-перше, серед позитивних результатів запровадженої мажоритарної системи абсолютної більшості виборів міських голів у містах, де кількість виборців становить або перевищує 90 тисяч є: підвищення рівня легітимності обраного міського голови. В минуле відійдуть вибори міських голів, коли за кандидатів віддають голоси не більше 10-15% виборців. Також це можливість для людей зробити більш усвідомлений вибір, а також зменшити вплив «технічних» кандидатів на результати виборів. По-друге, в минуле відходить змішана виборча система, яка поєднує найгірші риси мажоритарної виборчої системи та пропорційної виборчої системи за закритими партійними списками. Замість неї вводиться пропорційна виборча система з відкритими партійними списками. Виборець, крім голосування за партію, віддає свій голос за кандидата, який висунутий політичною партією на територіальному окрузі.

Одним з основних плюсів цього закону є те, що замість двох бюлетенів вводиться один бюлетень, в якому виборець ставить тільки одну галочку – одночасно за політичну партію і за кандидата, висунутого на виборчому окрузі. По-третє, ця система більш ефективна. Вона не передбачає проведення проміжних виборів в разі вибуття депутата місцевого рівня. Це можливо в всіх міських, районних та обласних радах, за винятком сільських та селищних рад, де вибори проходять за мажоритарною системою. Важливим є те, що при цьому буде забезпечена економія державних коштів, тому що в разі вибуття депутата його місце займає наступний за списком. По-четверте, необхідною новацією закону про місцеві вибори є встановлений 5-відсотковий прохідний бар'єр для політичних партій. Це забезпечує розвиток партій в Україні і зробить неможливим існування політичних проєктів-одноденок, які створюються під вибори, а також виключить можливість проходження представників організацій екстремістського толку. По-п'яте, величезною перевагою закону «Про місцеві вибори» є запровадження процедури відкликання депутата місцевої ради право на яку отримують виборці. Це забезпечує більшу відповідальність депутатів і партій, які їх висунули. Якщо раніше виборці обирали місцевого депутата і він 4 роки міг робити все, що завгодно і не рахуватися зі своїми виборцями, то тепер у них є номінальне право відкликати цього депутата, і це серйозний плюс. Позитивом є й те, що розвивається певна політична культура. Кожен депутат буде представляти певну політичну партію і, відповідно, за всі його помилки буде нести відповідальність його політична сила [3]. Суттєво змінився кількісний склад місцевих рад.

Проте, крім позитивних аспектів Закону притаманні і негативні риси. Зокрема, до недоліків слід віднести такі. По-перше, Закон не передбачає подання партіями та кандидатами у депутати передвиборчих програм. У результаті цього, при виборі свого кандидата чи політичної сили виборці змушені орієнтуватися не на запропоновану кандидатами місцеву політику, а на інші, менш важливі чинники. По-друге, Закон не передбачає публічних виступів кандидатів у депутати за рахунок бюджетних коштів у ЗМІ, що негативно впливає на обізнаність електорату та його свідомий вибір, адже можливість виступів на телебаченні та публікаціями в друкованій пресі можуть скористатися лише платоспроможні кандидати та заможні партії. По-третє, незважаючи на те, що відповідно до ч. 3, ст. 4 Закону представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах мало становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку, окремі місцеві організації партій не виконали цю норму закону. По-четверте, зважаючи на особливості Закону, окремі виборчі округи залишилися без обраних депутатів, натомість інші представлені двома депутатами. Це пов'язано з тим, що кількість кандидатів, які отримують депутатські мандати, визначається згідно з кількістю голосів, поданих безпосередньо за конкретного кандидата в окрузі. До рад проходять лише ті кандидати від партій (що подолала виборчий бар'єр), котрі отримали найбільшу підтримку у відсотковому значенні у своєму окрузі, порівняно зі своїми однопартійцями в інших округах. Закон руйнує основоположний принцип представницької демократії, фактично позбавляючи виборців округу можливості делегувати свого представника.

Список використаної літератури

1. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
2. Гурик М. І. Шумка М. Л. Трансформація специфічних ознак патерналізму в умовах децентралізації в Україні. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/29229>
3. Закон України «Про місцеві вибори» // Відомості Верховної Ради, 2015. № 37–38, ст.366.
4. Малиновський В.Я. Основні характеристики закону України «Про місцеві вибори» // Український науковий журнал «ОСВІТА РЕГІОНУ», 2016. №1.
5. Нова виборча система у відображенні експертних висновків. / URL: http://nbuviar.gov.ua/images/iniciativu_prezidenta/V43.pdf
6. Рудакевич О. М. Публічна політика в контексті українських реалій // Наукові записки ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. Вип.3–4. С. 255–266.